

Dark Mark a kukuřičné děti

Laneganova zpráva o depresivních rockerech

Left to Right: Van Conner, Mark Lanegan, Gary Lee Conner

SCREAMING
TREES

© 1990 CBS Records Inc. Permission to reproduce this photograph is limited to editorial uses in regular issues of newspapers and other regularly published periodicals and television news programming.

Temná trojice ve flanelových košilích: Screaming Trees v roce 1990. Foto Karen Mason

Zatímco Kurt Cobain byl „very ape“, Mark Lanegan sledoval předobraz osamělého vlka. Ve svých vzpomínkách popisuje seattleskou grungeovou scénu, závislost na heroínu i prostředí americké bílé chudiny. Výsledkem je případová studie k typu depresivního rockera – vzdáleného potomka romantické lykantropie.

ONDŘEJ KLIMĚŠ

Vzpomínky Marka Lanegana jsou příběhem outsidera, zraněného a trpícího, sebestředného a sebedestruktivního, který pro svůj neuspokojivý, ale také nesmiřitelný vztah ke světu hledá místo v rockovém mýtu a narcomanii. Nakonec je najde v psaní. Literární kritika může váhat, jestli knihu *Zpívej pozpátku a plač* (Sing Backwards and Weep, 2020) stavět vedle fetiškých opusů Williama S. Burroughse nebo Alexandra Trocchiho; cílové čtenářstvo „zpověď kultovního muzikanta“ nejspíš umístí o příhrádku níž, mezi rockové biografie. Ne že by nešlo o literaturu, její styl nám nicméně připomíná, jak hluboko určitá část rockové tradice vězí v kulturních sedimentech vzniklých vulgární recepce romantismu, včetně stereotypního prolnutí výjimečnosti s tragickým osudem.

Už samotná kombinace eklekticismu a syrové přímočarosti přitom ledacos vypovídá o povaze seattleské rockové scény, jejíž nejznámější představitelé, členy skupiny Nirvana, newyorský kytarový experimentátor Thurston Moore na počátku devadesátých let popsal jako „kukuřičné děti... totální buranské magory“ – což je třeba brát jako výraz čiré fascinace. Grunge záhy přerostl v globální fenomén a součástí rockového panteonu, na jehož vrchol byl jako „hlas generace X“ instalován Kurt Cobain, se stali i další hudebníci z lokálních „grungeových“ kapel, jako Alice in Chains, Soundgarden, Mudhoney nebo Screaming

Trees. V posledně jmenovaných zpíval právě Lanegan.

Jeho vyprávění o tom, jak se „potácel od jedné nehody způsobené opilostí a drogami ke druhé“, má své publikum předem jisté. K tomu, aby šlo o potenciální bestseller, by stačily pasáže, v nichž autor líčí, jak pro stále slavnějšího frontmana Nirvany sháněl heroin a stal se tak „zprostředkovatelem jeho zkázy“. Důležitější než bulvární potenciál podobných svědectví však je, že Lanegan provazuje popkulturní legendu o grungeové scéně s buranským prostředím „zaprášeného“ maloměsta, kde i spolužáci nosili kovbojské klobouky, a vůbec s traumaty americké bílé spodiny. Svým způsobem tak dává konkrétní obsah tezi, která se kdysi objevila v Newsweeku: „Grunge je, když se ke kytarám dostanou děti z rozvrácených rodin.“

Útěk z vidláková

„Narodil jsem se v listopadu 1964, císařským řezem, s pupeční šňůrou omotanou kolem krku, a ocitl jsem se na horší straně Kaskádového pohoří, v malém městečku Ellensburg na východě státu Washington,“ čteme na začátku autobiografie, jejíž hrdina se navzdory svým hudebním úspěchům tvrdšíjně drží identity „losera“, smutného rebela zrozeného k prohře. Pokud Lanegana znáte jako zpěváka, víte, jak efektivně dokáže nakládat s poměrně úzkým výrazovým rejstříkem. Jeho psaní je nicméně limitováno faktem, že je expresivní a monotónní zároveň: jako by chtěl docílit maximálního účinku tím, že na zesilovači otočí všechny ovladače doprava. Výsledkem je intenzita bez grace. Pokud se už první podnámem jeví jako „díra na úrovni posrané latríny“, jak potom vystihnout skutečný pád na dno?

„Vždycky mě silně fascinovaly zvrácené a podivné věci,“ ohlíží se Lanegan za svým dospíváním. Jakmile si přečte Burroughsova *Fetáka*, je mu okamžitě jasné, že i on bude závislý na heroínu. „Chtěl jsem vzrušení, dobrodružství, zvrácenost, perverzi, kokoliv, všechno...“ Šestnáctiletý Kurt Donald Cobain toto iniciační „cokoli“ objevil, když v Aberdeenu na parkovišti za obchodem se zeleninou viděl koncert punkové kapele Melvins: „Parkoviště za zeleninou se stalo mou zemí zaslíbenou a já našel smysl svého bytí.“ Ve stejné době Lanegan v Ellensburgu – zapadákově podobných proporcí jako Aberdeen – spolu s oběznými bratry Connerovými zakládá Screaming Trees a vydává se na strastiplnou cestu zpěváka otráveného vlastní kapelou. Na turné vyrazí, „jako by šel do boje“, a k osudu rockera přistupuje s morbidní zvědavostí adolescenta i odevzdaností mučedníka. Je přecitlivělý a otupělý zároveň. Dlouhé vlasy ho ve větru „šlehají jako biče“; celé turné stráví „úplně vysmažený“.

Cobainův útěk z „vidláková“, při němž se stihl stát světovou hvězdou, skončil sebevraždou v areálu jeho luxusního rodinného sídla. Laneganova trajektorie je pozvolnější: někdy fetuje jako rocková star (mimo jiné s Laynem Staleyem z Alice in Chains), jindy jako dealer na plný úvazek, později jako bezdomovec, který prodává kradené tužkové baterie. Vyprávění končí na přelomu milénia, kdy Lanegan díky Courtney Love absolvuje odvykací léčbu a vrací se k hudbě. Umírá o dvacet let později, v únoru 2022, jako ceněný umělec, díky němuž cobainovská, manická fáze grunge získala svou pomalejší, noirovou verzi. Srovnání obou depresivních idolů přitom otevírá zajímavý vhled do grungeové legendy.

Zeptejte se vlka

Tvůrčí vesmír Kurta Cobaina byl roztržitý, a proto i pestrý; krajně negativní, ale

také zábavný, dokonce euforický. Stejně jako při střídání maniodepresivních stavů v něm koexistuje řada protichůdných poloh, z jejichž souhrnu jeho osobnost vyvstává jako enigma. „Své fanoušky vyzýval, aby podpořili práva žen a homosexuálů. Stejně často však mluvil o své vášni pro zbraně. Ve skříni měl M16 a deset tisíc nábojů a nekriticky opakoval pravicové řeči o právu na sebeobranu,“ připomněl Jonathan Freedland v esejí pro The Guardian krátce po zpěvákově sebevraždě. Cobain na jednu stranu zdůrazňoval kontradiktorickou povahu svých výroků, na stranu druhou mu vadilo jejich překrucování v médiích. A stejně dvojsečné bylo manévrování Nirvany mezi subverzí a nároky hudebního průmyslu. Kulturní teoretik Mark Fisher k tomu napsal: „Cobain si byl vědom, že je jen dalším číslem v rámci spektaklu, že na MTV se nic nesetká s větším úspěchem než právě protest proti MTV; věděl, že každý jeho krok je předem naaranžované klišé, že dokonce sám fakt, že si toho je plně vědom, je klišé.“

Po tragickém vyústění nihilistického utopismu „poslední velké rockové hvězdy“ ovládl hudební mainstream hip hop, jehož úspěch byl podle hudebního publicisty Simona Reynoldse spojený s „přítakáním surovému naturalismu, ve kterém je člověk člověku vlkem, kde existují pouze vítězové a kde většina skončí mezi poraženými“. Pochmurný pohled na svět jako na dějiště hobbosovské války všech proti všem byl nicméně blízký i Laneganovi. Autor písně *I Am the Wolf*, v níž se představuje jako „vlk bez smečky“, ve svých memoárech zdůrazňuje brutální povahu mezilidských vztahů i vlastní zákeřnost, touhu po pomstě a uspokojení, když po letech čekání někomu může oplatit „ojeb“. Série pomst vrcholí surovým zbitím zlodějíčka, který se vydával za dealera: „Už jsem necítil vůbec nic. Žádný vztek, smutek, strach, nic.“ Stejně jako v Cobainově případě i tady deprese ústí ve vnitřní prázdnotu.

Patologický, maskulinně sebenávistný charakter rockového desperáta Lanegan nepřikrášluje, spíše naopak. Přátelství „stejně narušených“ jedinců prezentuje po vzoru gangsterských filmů jako spojení elitářských vyvrhelů, případně jako spikleneckví fetišáků. Pokud jde o lásku, nadstavbou „šukání“ je romantický vztah bez budoucnosti. Zároveň ale hrdinovo násilné potýkání se světem provází řada alibi: nepovedené dětství, narušená psychika, zklamání, absták... Laneganovo jednoduché mistrovství spočívá v tom, že všechny tyto omluvenky zopakuje tolikrát, až se jejich smysl úplně vyprázdní a nakonec, v kapitole Mrazivý evropský zábavní park, poslouží k rozehrání cílinovské sarkastické tragikomedie. Dobu, o níž vypráví, Lanegan nechal za sebou, svůj příběh přežil, a tak si jistý odstup může dovolit. Jako momenty katarze z jednotvárně temného pozadí vystupují vzácné scény, kdy vyprávěč projeví svou křehkost: zpytuje svědomí po Cobainově smrti, rozpláče se ve vaně nebo uroní obří slzu za zpěváka skupiny The Gun Club.

A právě v okamžicích „neskrývané zranitelnosti“, kdy naturalisticky popisným vyprávěním prosvitne sebeironie a s ní melancholicky němý, vlčí úsměv, před námi Mark Lanegan stojí jako vzdálený potomek Pétruse Borela, romantického „lykantropa“ a autora následující pointy: „Často se lidem radí, aby nedělali nic neužitečného: dobrá, souhlasím; ale to je totéž, jako by jim říkali, aby se zabil, protože, mezi námi, k čemu je život?“

Mark Lanegan: Zpívej pozpátku a plač. Přeložil Vojtěch Nemčok Březík. Host, Brno 2023, 448 stran.